

БАЛТЫЙСКІЯ МОВЫ

Балтыйскія мовы – галіна індаеўрапейскай моўнай сям'і, якая ўключае наступныя мовы: літоўскую, латышскую, прускую (старажытнапрускую, якая знікла ў другой палове 17 ст.), куршскую (функцыянавала ў Курляндзі; знікла каля 1600), земгальскую (была пашырана на працягу ўсяго Сярэднявечча ў басейне рэк Муша і Ліелупе) і селонскую (у эпоху Сярэднявечча ў раёне Даўгаўпілса). Куршская, земгальская і селонская мовы паглынуліся літоўскай і латышскай. З пункту гледжання параўнальнай індаеўрапейскай граматыкі, найбольш цікавымі з'яўляюцца літоўская і пруская. Пруская мова – адзіны прадстаўнік заходнебалтыйскіх моў, астатнія пяць належаць да ўсходнебалтыйскіх. Жывымі балтыйскімі мовамі карыстаюцца сёння каля 5 млн. чалавек, з іх каля 3 млн. размаўляюць на літоўскай мове, каля 2 млн. - на латышскай.

Прарадзіма балтыйскіх народаў знаходзілася, відаць, некалькі ўсходней цяперашняй тэрыторыі Літвы і Латвіі. Пачынаючы з 6 ці 7 ст. н.э. пад націскам славян яны змушаны былі сысці на захад, пацясніўшы там фіна-вугорскія народы.

Паміж мовамі балтыйскай групы маюцца некаторыя істотныя адрозненні. У літоўскай і латышскай ёсць адсутны ў протабалтыйскай мове дыфтонг **ie**, якому ў прускай адпавядае **ei** або **ai**; індаеўрапейскія доўгія гукі [ā] і [ō] супалі ў прускай, а ва ўсходне-балтыйскіх мовах яны працягваюць часткова адрознівацца; протабалтыйскія спалучэнні **tj** і **dj** ператварыліся ў прускай у [t] і [d], а ва ўсходне-балтыйскіх мовах перайшлі, адпаведна, у [č] і [dž] у літоўскай і ў [š] і [ž] у латышскай; **n** у пазіцыі перад **s** захавалася ў прускай і знікла ва ўсходне-балтыйскіх мовах; ніякі род назоўнікаў знік ва ўсходне-балтыйскіх, але захаваўся ў прускай. Тым не менш паміж усходняй і заходняй падгрупамі няма абсалютна выразнай мяжы: у некаторым плане літоўская мова падобная да прускай у адрозненне ад латышскай; куршская мова з'яўляецца своеасаблівым прамежкавым звяном паміж усходняй і заходняй падгрупамі. Протабалтыйскія [š] і [ž] захаваліся толькі ў літоўскай мове – ва ўсіх астатніх яны перайшлі, адпаведна, у [s] і [z]. Атрыманы ў спадчыну з протабалтыйскай мовы свабодны націск захаваўся ў літоўскай і прускай.

У цэлым балтыйскія мовы ўтвараюць самастойную групу, якая займае прамежкавае становішча паміж славянскімі і германскімі мовамі, і маюць некаторыя прыкметы, што аб'ядноўваюць іх з тымі і з іншымі. Агульным са славянскімі мовамі (і якія супрацьпастаўлялі абедзве гэтыя групы германскай) з'яўляецца эфект індаеўрапейскіх велярных палатальных зычных, якія змяніліся ў літоўскай у [š] і [ž], у латышскай, прускай і славянскіх мовах – у [s] і [z], а ў германскіх мовах захаваліся ў выглядзе велярных гукаў. Аднак паміж балтыйскімі і славянскімі мовамі маецца істотнае адрозненне звязанае з лёсам канцавога **-s**: у славянскіх мовах яно было страцілася, у той час як у балтыйскіх захавалася. Акрамя таго, парознаму развіццю дзяслоўная сістэма; другасная палаталізацыя зычных, якая істотна выявіла фанетычнае аблічча славянскіх моў, у балтыйскіх мовах

была значна слабей. З пункту гледжання лёсу індаеўрапейскага вакалізму, а таксама лічэбнікаў, балтыйскія мовы знаходзяцца бліжэй да германскіх, чым да славянскіх моў.

Літаратура

1. Топоров В.Н. Балтийские языки. – В кн.: Языки народов СССР, т. 1. М., 1966.
2. Топоров В.Н. Балтийские языки. – Лингвистический энциклопедический словарь. М., 1990.

Г.К. Чахоўскі